

Designgymnasiet i Sverige AB
Org.nr: 5569320681
malmö@designgymnasiet.se
johanna.svedberg@academedia.se

2023-06-21
Dnr SI 2022:8458

Beslut

efter kvalitetsgranskning av
undervisningen i källkritiskt förhållningssätt
– fokus gymnasieskolan
vid Designgymnasiet i Malmö
med huvudman Designgymnasiet i Sverige AB

Inledning

Skolinspektionen har med stöd i 26 kap. 19-20 § skollagen (2010:800) genomfört en tematisk kvalitetsgranskning på Designgymnasiet i Malmö avseende verksamhetens kvalitet inom undervisningen i källkritiskt förhållningssätt – fokus gymnasieskolan. Syftet med denna kvalitetsgranskning är att granska kvaliteten i de utvalda skolornas undervisning i källkritiskt förhållningssätt till digitala och andra källor, med fokus på gymnasieskolan. I granskningen omfattar begreppet källkritiskt förhållningssätt både källkritik, källtillit och informationssökning. Granskningen syftar till att besvara frågan:

I vilken utsträckning främjar undervisningen elevernas förmåga att söka och värdera information samt använda såväl digitala som andra källor?

Kvalitetsgranskningen omfattar 30 gymnasieskolor hos både offentliga och enskilda huvudmän. Urvalet omfattar en variation av skolor avseende geografisk spridning och storlek. Granskningen har genomförts av undervisningen i år 1 och 2 vid både yrkesprogram och högskoleförberedande program i ämnena engelska, historia, naturkunskap (alternativt biologi, fysik, kemi), religionskunskap, samhällskunskap och svenska/svenska som andraspråk. Vid sidan av beslut till de granskade skolenheterna kommer även en övergripande rapport publiceras våren 2024.

Granskningen genomfördes 23 maj 2023 av utredarna Lena Osvaldsson och Anna Alm.

Läsanvisning

Bedömningen görs i förhållande till de kvalitetskriterier Skolinspektionen tagit fram i granskningen inom det granskade området vilket beskrivs i bilaga 1. I denna bilaga finns också beskrivet hur granskningen har genomförts. Granskningens författningsstöd återfinns i bilaga 2. På varje område bedöms om verksamheten uppfyller framtagna kvalitetskriterier i hög utsträckning, i flera delar men utvecklingsområden finns eller i låg utsträckning. Om en verksamhet bedöms uppfylla kvalitetskriterierna i låg utsträckning eller i flera delar anger Skolinspektionen att utvecklingsarbeten behöver inledas och visar på inom vilka punkter. En skriftlig redovisning av åtgärder begärs också av skolan. Om en verksamhet bedöms uppfylla kriterierna i hög utsträckning begär inte Skolinspektionen motsvarande redovisning men kan lämna framåtsyftande kommentarer.

Fakta om verksamheten

Designgymnasiet i Malmö startade höstterminen 2021 och har nu 126 elever fördelat på tre klasser i år1 och två klasser i år 2. En klass i varje årskurs läser teknikprogrammet och två klasser läser estetiska programmet. Skolan leds av en rektor och en biträdande rektor. Huvudman är Designgymnasiet i Sverige AB.

Beslut:

Undervisning för att främja elevernas förmåga att söka och värdera information samt använda digitala och andra källor

Skolinspektionen bedömer att framtagna kvalitetskriterier uppfylls vid Designgymnasiet i Malmö i följande utsträckning:

Skolinspektionen bedömer följande: Undervisningen främjar elevernas förmåga att söka och värdera information samt använda digitala som andra källor i flera delar, men utvecklingsområden finns.

Ett utvecklingsarbete behöver inledas inom följande delar:

- Rektorn och lärarna i alla ämnen behöver skapa en samsyn hur undervisningen i källkritiskt förhållningssätt ska utvecklas och i det arbetet ta del av relevant sakkunskap.
- Rektorn, tillsammans med lärarna, behöver se till att undervisningen omfattar olika sätt att söka information, såväl på internet som i databaser, i bibliotek och i tryckt material.
- Lärarna behöver utforma uppgifter med en tydlig progression gällande de olika källkritiska momenten: söka, sälla, granska och värdera information och utveckla återkopplingen till eleverna på dessa områden.

Uppföljning

Huvudmannen ska senast den 1 december 2023 redovisa till Skolinspektionen vilka förbättringsåtgärder som vidtagits utifrån de identifierade utvecklingsområdena och resultat av dessa åtgärder. Som stöd för redovisningen bör bifogad mall (bilaga 3) användas.

Observera att mallen med fördel kan skickas separat som ett worddokument.

Redogörelsen skickas via e-post, till dokument.goteborg@skolinspektionen.se. Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för granskningen (dnr 2022:8458) i de handlingar som sänds in.

Skolinspektionens bedömningar

Nedan redovisas Skolinspektionens bedömningar.

Undervisning för att främja elevernas förmåga att söka och värdera information samt använda digitala och andra källor

Kvalitetsgranskningen syftar till att granska i vilken utsträckning undervisningen främjar elevernas förmåga att söka och värdera information samt använda såväl digitala som andra källor.

Det innefattar en granskning av hur lärarna arbetar för att utveckla och anpassa undervisningen till en föränderlig samhälls- och teknikutveckling samt till elevernas vardag. Samarbetet mellan lärare och skolbibliotekens personal har en viktig roll att fylla i det.

Granskningen innefattar också om ett källkritiskt förhållningssätt och metod ständigt är levande/närvarande i undervisningen genom både teoretiska resonemang och praktiska exempel. Detta innefattar prövningar av trovärdighet och relevans av både information och olika källor. Det gäller såväl text som bild, rörlig bild och ljud samt de plattformar som eleverna använder sig av.

Till sist innefattar granskningen hur eleverna får möjlighet att omsätta, utveckla och befästa sina källkritiska förmågor och förhållningssätt samt hur lärarna leder och stöttar elevernas utveckling av källkritiska förmågor.

Skolinspektionen bedömer följande: Undervisningen på Designgymnasiet i Malmö främjar elevernas förmåga att söka och värdera information samt använda digitala och andra källor i flera delar men utvecklingsområden finns.

Granskningen visar att lärarna i strävar efter att hålla undervisningen uppdaterad. Vissa lärare samverkar med varann gällande undervisningen i källkritiskt förhållningssätt som en naturlig del av sitt läraruppdrag, men denna samverkan är informell och omfattar inte alla lärare eller någon sakkunnig på området. Granskningen visar vidare att ett källkritiskt förhållningssätt genomsyrar undervisningen. Undervisningen innehåller ofta teoretiska resonemang om trovärdighet och relevans samt visar eleverna hur de kan gå tillväga för att pröva trovärdighet och relevans i olika källor. Lärare undervisar också om vad som kan påverka utfallet av sökningar på internet, men endast i viss utsträckning innehåller undervisningen olika metoder för att söka information. Därutöver visar granskningen att eleverna visserligen ofta

får uppgifter där de ska granska och värdera information, men att sökning inte alltid ingår och att vissa typer av källor och sökverktyg inte ingår samt att det inte finns en tydlig progression i uppgifterna. Lärarna skapar emellertid tydliga stödstrukturer för att eleverna ska kunna använda det källkritiska förhållningssättet. Granskningen visar vidare att lärarna visserligen alltid ger återkoppling på de källor eleverna använt och hur eleven har använt sig av dem när arbetet är klart, men återkoppling på hur eleven har resonerat kring sökning, sällning, granskning och värdering gör lärarna mindre systematiskt under arbetets gång.

Samarbete för att utveckla undervisningen inom källkritiskt förhållningssätt

Granskningen visar att lärarna strävar efter att hålla undervisningen uppdaterad. Vidare visar granskningen att vissa lärare samverkar med varann gällande undervisningen i källkritiskt förhållningssätt som en naturlig del av sitt läraruppdrag, men att denna samverkan är informell och inte omfattar alla lärare eller någon sakkunnig på området.

Utveckling av undervisningen i källkritiskt förhållningssätt

Granskningen visar att lärarna strävar efter att hålla undervisningen uppdaterad. Av intervjuer med lärare och rektorn framgår att lärarna försöker hålla sig uppdaterade kring teknikutvecklingen genom att ta del av samhällsdebatten och genom att diskutera i kollegiet, men att de känner ett behov av kompetensutveckling. Skolan har inte genomfört någon riktad gemensam kompetensutveckling på området, utöver diskussioner om chat GPT och AI på en arbetsplatsträff. Rektorn berättar emellertid att hen har uppfattat lärarnas behov av kompetensutveckling kring teknikutvecklingen och att koncernen har planer på att ta fram ett utbildningsmaterial kring exempelvis AI. Vidare framgår av samtliga intervjuer att lärarna håller sig uppdaterade angående de digitala forum eleverna använder i vardagen genom ständig dialog med eleverna och uppdaterar undervisningen utefter det de fått reda på om elevernas digitala värld. Det framgår vidare att vissa lärare fortbildar sig kring källkritiskt förhållningssätt genom att följa samhällsutvecklingen och använda aktuella samhällsfrågor, relevanta för det ämne de undervisar, till exempel fake news och propaganda. De använder också i viss utsträckning utbildningsradion och ibland myndighetssidor för att hålla sig uppdaterade på källkritiskt förhållningssätt.

Samarbete i frågor som rör källkritiskt förhållningssätt

Granskningen visar att vissa lärare samverkar med varandra gällande undervisningen i källkritiskt förhållningssätt som en naturlig del av sitt läraruppdrag, men denna samverkan är informell och omfattar inte alla lärare eller någon sakkunnig på området. Av samtliga intervjuer framgår att vissa av lärarna i informella samtal

delar med sig till varann av idéer, tankar och funderingar kring källkritiskt förhållningssätt och bidrar då med sitt ämnesspecifika perspektiv. Denna samverkan yttar sig också som samarbeten i undervisningen mellan vissa ämnen, framförallt samhällskunskap, svenska och engelska. På skolan finns emellertid inte något formaliserat eller strukturerat samarbete gällande undervisningen i källkritiskt förhållningssätt. De lärare som redan nu samverkar ser dock goda möjligheter att ytterligare utveckla det arbetet som redan görs genom att inkludera lärare som undervisar i ämnen kopplade till programinriktningarna. Vidare framgår att även om lärare samverkar ämnesövergripande med lärare på skolor i närheten och att frågor kring källkritiskt förhållningssätt då har lyfts inom ramen för ämnesdiskussionerna, görs det inte på ett riktat eller planerat sätt. Därutöver framgår av intervju med rektorn att skolan har ett avtal med Bibliotekstjänst (BTJ) samt att svenskläraren som kontaktperson, har ansvar för biblioteket på skolan och har gått kurser i Bibliotekstjänsts regi. Lärarna nämner dock inte kontakt med BTJ som en del i arbetet med källkritiskt förhållningssätt. På skolan finns ännu inte någon gemensam plan eller strategi för hur arbetet med källkritiskt förhållningssätt ska komma till uttryck, eller hur skolan ska hantera den snabba tekniska utvecklingen.

Källkritiken är ständigt närvarande i undervisningen och involverar olika källor och uttryckssätt

Granskningen visar att ett källkritiskt förhållningssätt genomsyrar undervisningen. Undervisningen ofta innehåller teoretiska resonemang om trovärdighet och relevans samt visar eleverna hur de kan gå tillväga för att pröva trovärdighet och relevans i olika källor. Lärare undervisar också om vad som kan påverka utfallet av sökningar på internet men undervisningen innehåller endast i viss utsträckning olika metoder för att söka information.

Källkritiskt förhållningssätt i undervisningen

Granskningen visar att ett källkritiskt förhållningssätt genomsyrar undervisningen. Av samtliga intervjuer framgår att flera av de gymnasiegemensamma ämnena kontinuerligt integrerar det källkritiska förhållningssättet och att undervisningen har ett innehåll som åskådliggör behovet av ett källkritiskt förhållningssätt. Exempelvis lägger lärarna vikt vid att inte förkasta elevernas informationskanaler utan använder dem för att guida eleverna i hur de kan förhålla sig till den information de möter där. Flera av lärarna använder samma sociala medier som eleverna, det vill säga Instagram och Tiktok, som en del av undervisningen. Det källkritiska förhållningssättet är särskilt närvarande i samhällskunskap, där läraren undervisar om vikten av ett källkritiskt förhållningssätt för att inte bli lurad och varför det demokratiska

samhällets sätt att hantera information är så viktigt. Läraren har då till exempel visat inslag från ryska nyheter angående kriget i Ukraina för att åskådliggöra hur människors åsikter manipuleras och deras möjlighet till källkritik begränsas i icke-demokratiska stater. Även i svenska och engelska utgör källkritiskt förhållningssätt ofta en del av undervisningen. Till exempel visar svenskläraren hur man i olika texter med samma tema, men med olika ståndpunkter kan analysera vilken information och vilka argument som är gemensamma för texterna och vad som skiljer dem åt, genom att använda venndiagram med överlappande cirklar. Dessutom finns ett återkommande inslag i engelska kallat "Discussion and Debate", där olika perspektiv på olika frågor som är aktuella för eleverna och ibland kontroversiella, åskådliggörs, även om detta framförallt syftar till elever ska våga prata, ta ställning, lyssna på och bemöta argument från andra, än att granska informationen i sig. Även undervisningen i samhällskunskap har behandlat hur man kan gå till väga för att bemöta åsikter, med fokus på extrema åsikter. I naturvetenskapliga ämnen är det källkritiska förhållningssättet mindre framträdande och kommer främst till uttryck genom att det vetenskapliga förhållningssättet behandlas i undervisningen, men ibland också genom att argument för och emot exempelvis kärnkraft prövas ur ett ämnesperspektiv.

Prövningar av trovärdighet och relevans

Granskningen visar att undervisningen i hög utsträckning innehåller teoretiska resonemang om trovärdighet och relevans och att lärarna visar hur eleverna kan gå tillväga för att pröva trovärdighet och relevans i vissa typer av källor. Av intervju med lärare och elever framgår att lärarna går igenom hur källors tillförlitlighet kan prövas och att de då använder begrepp som objektivt/subjektivt, selektiv perception, opinionsbildning samt manipulation/propaganda. I undervisningen kopplar också lärarna undervisning i retorik/argumentationsteknik till källkritik genom att undervisa om hur man kan använda begreppen etos, patos, logos i detta sammanhang, det vill säga: vem som står bakom texten (etos) och huruvida argumenten baserade på känslor eller fakta (patos/logos). De visar även hur eleverna kan ta reda på vem som står bakom texten och resonera kring hur det påverkar trovärdigheten. Prövning av trovärdighet och relevans gällande film förekommer till exempel i samhällskunskapens granskning av ryska nyheter och ibland i ämnet engelska, men prövningen av trovärdighet i bilder saknas i de gymnasiegemensamma ämnen. Enligt rektorn återfinns det emellertid i inriktningskurserna inom bild, som alla elever på skolan läser.

Informationssökning i olika källor

Granskningen visar att lärare undervisar om vad som kan påverka utfallet av sökningar på internet, men att undervisningen endast i viss utsträckning innehåller olika metoder för att söka information. Av intervjuer med lärare och elever framgår att undervisningen innehåller resonemang om vad som kan påverka utfallet vid

sökningar på nätet, till exempel att det går att betala för att komma högre upp bland träffarna. Det framgår också att lärarna tydligt pekar ut källor som eleverna kan lita på. Däribland återfinns läraren själv, läroboken, myndigheters hemsidor, uppslagsverk som till exempel Encyclopedia Britannica och etablerade medier som Sveriges Radio. Flera av lärarna använder samma sociala medier som eleverna, det vill säga Instagram och Tiktok, i undervisningen för att visa dem vem eller vad man kan följa på respektive plattform för att få pålitlig information. En lärare länkar dessutom nyheter genom skolans profil Instagram och ber sina elever skicka in nyheter, som de läst i sina flöden, ihop med reflektioner. En annan lärare använder diskussioner från Tiktoks hashtag "#booktok", i litteraturundervisningen, eftersom många elever möter dessa i sitt flöde. Då problematiserar läraren avsändares trovärdighet, det vill säga hur dessa skribenters åsikter kan värderas i jämförelse med etablerade litteraturkritiker. Undervisningen har emellertid inte omfattat hur man kan använda olika sökord och andra strategier för att söka information på nätet. Av intervju med lärarna framgår också att eleverna ibland får söka i tryckt material, och att lärarna är förvånade över att alla elever inte vet hur de ska göra. De intervjuade eleverna säger emellertid att lärarna på den här skolan inte har visat eleverna det, men att eleverna kan det sedan tidigare. Enligt rektorn får eleverna besöka folkbiblioteket och där lära sig hur man söker på bibliotek och i databaser, men detta nämner inte lärarna och av elevintervjun framgår att undervisningen ännu inte omfattat sökningar i databaser eller bibliotek.

Lärarna ger eleverna stöttning i användningen av det källkritiska förhållningssättet

Granskningen visar att eleverna visserligen ofta får uppgifter där de ska granska och värdera information, men att sökning inte alltid ingår och vissa typer av källor och sökverktyg inte ingår samt att det inte finns en tydlig progression i uppgifterna. Lärarna skapar emellertid tydliga stödstrukturer för att eleverna ska kunna använda det källkritiska förhållningssättet. Granskningen visar vidare att lärarna visserligen alltid ger återkoppling på de källor eleverna använt och hur eleven har använt sig av dem när arbetet är klart, men återkoppling på hur eleven har resonerat kring sökning, sällning, granskning och värdering gör lärarna mindre systematiskt under arbetets gång.

Källkritiskt förhållningssätt i elevernas uppgifter

Granskningen visar att eleverna visserligen ofta får uppgifter där de ska granska och värdera information, men att sökning inte alltid ingår och vissa typer av källor och sökverktyg inte omfattas samt att det inte finns en tydlig progression i uppgifterna. Av samtliga intervjuer framgår att lärarna visserligen utformar uppgifter som omfattar sökning, granskning och värdering av källor, men att större fokus ligger på

granskning, värdering och hantering av källor och mindre på sökning. Engelskan och samhällskunskapen har ett samarbete där eleverna skriver argumenterande texter, på teman som är mer eller mindre kontroversiella, exempelvis dödshjälp eller skoluniformer. Då ingår att söka, granska och värdera källor, samt att kunna källhänvisa på ett vedertaget sätt. I vissa uppgifter ska eleverna emellertid arbeta utifrån källor som läraren har tillhandahållit, framförallt i svenska, och då ligger fokus inte på att granska huruvida författaren är trovärdig, utan vilka argument som är mest relevanta och trovärdiga i de texter som tillhandahållits. Läraren har då djupare förståelse för texternas innebörd och kan därmed på ett effektivare sätt stötta eleverna i att skilja det som är relevant för elevernas frågeställning från det som inte är det och huruvida argumentet är underbyggt i materialet. I vissa uppgifter kan eller ska eleven också söka ytterligare information utöver de källor läraren gett dem. Lärarna specificerar inte i uppgiften att eleverna ska använda olika typer av medier, utan låter eleverna själva välja vilka typer av källor utifrån vad de finner relevant för frågeställningen. Eleverna får inte heller i uppgift att söka information i olika databaser eller på bibliotek. Det framgår vidare av samtliga intervjuer att det källkritiska perspektivet utgör en del av många uppgifter löpande under läsåret. Av intervju med eleverna framgår dock att de inte ser någon progression i uppgifterna, och av lärarintervjun framgår att lärarna ser på progressionen över längre tid, utifrån de uppgifter elever får i årskurs 1 jämfört med årskurs 2, snarare än under kursens gång. Till exempel ska eleverna söka, granska och värdera källor i vissa uppgifter i engelska 5 medan de i engelska 6 får i uppgift att skriva egna satirer och att manipulera källor.

Aktivt stöd och stödstrukturer för att agera källkritiskt

Granskningen visar att lärarna skapar tydliga stödstrukturer för att eleverna ska kunna använda det källkritiska förhållningssättet. Det framgår av samtliga intervjuer att lärarna ger eleverna ett aktivt stöd i arbetet med att söka, granska och värdera källor. Exempel på detta är att lärarna först alltid går igenom hur man vet att en källa är trovärdig och då alltid ger eleverna något eller några exempel på var de kan hitta information och dessutom illustrerar detta genom att visa elevexempel på uppgiften. I svenska får eleverna ibland ett venndiagram till hjälp för att granska informationen. Dessutom har eleverna alltid den skrivguide till hands som svenskläraren har tagit fram och som innehåller olika steg för att granska, värdera och hantera källor. Skrivguiden används även i de andra ämnena vid liknande uppgifter. Lärarna cirkulerar i klassrummet och stöttar eleverna med källkritiska resonemang under tiden de söker information.

Återkoppling kring källkritiska ställningstaganden

Granskningen visar att lärarna visserligen alltid ger återkoppling på de källor eleverna använt och hur eleven har använt sig av dem när arbetet är klart, men återkoppling på hur eleven har resonerat kring sökning, sällning, granskning och värdering gör lärarna mindre systematiskt under arbetets gång. Av samtliga intervjuer framgår att lärarna följer upp vilka källor eleverna har valt och hur de har använt

informationen. Utöver referatteknik följer lärarna upp huruvida eleven har förmedlat informationen från källan på ett sätt som är rättvist utifrån vad källan vill förmedla och att eleven inte bara plockat delar som passar elevens syfte. Elever berättar visserligen att de får tips om hur de kan utveckla sitt källkritiska förhållningssätt efter att de lämnat in uppgifter som innehåller källor, men det framkommer inga exempel på att elever får återkoppling på hur de har sökt och sållat information, eller att elever får i uppgift att motivera varför de valt eller valt bort källor. Av intervju med lärare framkommer emellertid att lärarna är aktiva i klassrummet under arbetets gång och då kan ge eleverna återkoppling på och stöttning i att söka, sålla, granska och värdera information men det framgår också att lärare arbetar olika med återkoppling. I vissa ämnen, där källkritik är ett självständigt betygskriterium, får eleven ett separat betyg på det källkritiska förhållningssättet, men i andra ämnen ingår källkritik som en del i den allmänna bedömningen av uppgiften. Vissa lärare ger skriftlig och andra ger muntlig feedback.

Identifierade utvecklingsområden

I syfte att ytterligare höja verksamhetens kvalitet inom området bedömer Skolinspektionen att ett utvecklingsarbete behöver inledas inom följande:

- Rektorn och lärarna i alla ämnen behöver skapa en samsyn hur undervisningen i källkritiskt förhållningssätt ska utvecklas och i det arbetet ta del av relevant sakkunskap.

Granskningen visar att även om det i nuläget finns samverkan mellan vissa lärare på skolan gällande undervisningen i källkritiskt förhållningssätt, så sker det till största delen på enskilda lärares initiativ och inte systematiskt. Den omfattar inte heller alla lärare. Detta gör att arbetet med källkritiskt förhållningssätt blir sårbart, exempelvis när enskilda lärare byter arbetsplats. Det är också gynnsamt för elevernas utveckling om lärare känner till varandras undervisning, så att elevernas kunskaper i och förmåga till källkritiskt förhållningssätt repeteras och kompletteras på ett medvetet sätt i olika ämnen. Det finns inte heller något formaliserat samarbete kring källkritik mellan lärare och någon med sakkunskap på området, till exempel en bibliotekarie. Ett sådant samarbete kan ge lärare bredare och djupare insikt i vad arbetet med källkritiskt förhållningssätt kan omfatta.

Skolinspektionen rekommenderar därför att rektorn och lärarna systematiskt samverkar för att skapa en strategi för undervisningen i källkritiskt förhållningssätt. En startpunkt kan vara att kartlägga, och på så vis synliggöra, det arbete som redan genomförs nu och inom vilken del av elevernas utbildning. Utifrån kartläggningen

kan lärarna och rektorn gemensamt formulera hur undervisningen, både i olika ämnen och genom samarbeten mellan olika ämnen, ytterligare kan öka möjligheterna för eleverna att utveckla ett källkritiskt förhållningssätt. Sådana diskussioner kan med fördel också omfatta den tekniska utvecklingen och vilket behov av kompetensutveckling lärare har. Dessutom rekommenderar Skolinspektionen att Designgymnasiet tar del av sakkunskap för att utveckla undervisningen i källkritiskt förhållningssätt, förslagsvis genom de kontakter som redan finns med bibliotek.

- Rektorn, tillsammans med lärarna, behöver se till att undervisningen omfattar olika sätt att söka information och ger eleverna möjlighet att omsätta kunskaperna i praktiken.

Granskningen visar att undervisningen behandlar granskning och värdering av information från olika typer av källor, men att undervisningen mer sällan omfattar olika sätt att söka information självständigt. Att kunna söka information i olika källor och medier med hjälp av olika verktyg är en viktig förutsättning både för att kunna vara en aktiv samhällsmedborgare och för vidare studier.

Skolinspektionen rekommenderar att lärarna utvecklar undervisningen i källkritiskt förhållningssätt för att eleverna ska kunna söka information medvetet. Undervisningen behöver omfatta sökning av och i olika sorters källor, såväl tryckta som digitala, samt bilder, film och multimodala källor, utifrån olika syften. Dessutom behöver undervisningen omfatta olika sätt att söka, såväl på internet som i databaser, i bibliotek och i tryckt material.

- Lärarna behöver utforma uppgifter med en tydlig progression gällande de olika källkritiska momenten: söka, sälla, granska och värdera information samt utveckla återkopplingen till eleverna på dessa områden.

Granskningen visar att det inte finns en tydlig progression angående källkritiskt förhållningssätt i de uppgifter eleverna får under läsåret. Granskningen visar också att lärarna visserligen ger eleverna återkoppling på deras arbete när det är färdigt, men att fokus ligger på hur eleven har använt sig av informationen och inte på processen: söka, sälla, granska, värdera. För att utvecklas i alla dessa delar är det viktigt att alla elever både får öva och får återkoppling.

Skolinspektionen rekommenderar att lärarna utarbetar uppgifter som bygger på en progression under läsåret och i samband med det utvecklar arbetet med återkoppling till eleverna. Förslagsvis kan lärarna i de olika ämnena diskutera hur de ska ta reda på vad eleverna kan när de startar läsåret och hur de sedan med den utgångspunkten kan ge eleverna uppgifter för att träna det källkritiska förhållningssättet yt-

terligare. I det arbetet kan lärare diskutera på vilket vis de ska få syn på elevens arbete med att söka, sälla, granska och värdera information och hur de kan ge återkoppling på de olika momenten.

På Skolinspektionens vägnar

X Maria Larsson

Beslutsfattare
Signerat av: Maria Larsson

X Lena Osvaldsson

Föredragande/Utredare
Signerat av: Lena Osvaldsson

I den slutgiltiga handläggningen av ärendet har även Anna Alm, utredare, deltagit.

Bilaga 1: Underlag för bedömning tematisk kvalitetsgranskning

Vid granskningsbesöket inhämtas information om såväl styrkor som utvecklingsområden inom verksamheten. Värderingarna i detta beslut grundar sig på:

- Två lektionsobservationer
- En gruppintervju med elever
- En gruppintervju med lärare
- En intervju med rektor.

Innan beslut har fattats har huvudmannen fått ta del av Skolinspektionens protokoll från besöket för faktakontroll.

Kvalitetsgranskningen omfattar 30 gymnasieskolor hos både offentliga såväl som enskilda huvudmän. Urvalet omfattar en variation av skolor med avseende på geografisk spridning och storlek. Granskningen har genomförts av undervisningen i år 1 och 2 vid både yrkesförberedande och högskoleförberedande program i ämnena engelska, historia, naturkunskap (alternativt biologi, fysik, kemi), religionskunskap, samhällskunskap och svenska/svenska som andraspråk. Vid sidan av beslut till de granskade skolenheterna kommer även en övergripande rapport publiceras till våren 2024.

Bedömningsområden

Som underlag för bedömningarna har Skolinspektionens utredare använt sig av framtagna kvalitetskriterier, vilka är utformade i enlighet med forskning och beprövad erfarenhet.

Inom respektive område granskas följande:

Bedömningsområde 1: Samarbete för att utveckla undervisningen om källkritik

I området granskas hur lärarna utvecklar undervisningen och håller sig uppdaterade i förhållande till en föränderlig samhälls- och teknikutveckling samt till elevernas vardag. Inom detta område är även samarbetet mellan lärare och med skolbibliotekens personal en viktig del för att utveckla skolans arbete och bidra till elevernas källkritiska förhållningssätt samt ge dem möjlighet att tillägna sig konkreta metoder för till exempel informationssökning. Lärarna behöver kunskap för att kunna undervisa eleverna om var och hur de hittar tillförlitliga källor samt balanserad information genom det som kallas sökkritik och källtillit. Lärarna behöver hålla sig uppdaterade så att undervisningen även kan innehålla moment om hur teknik och algoritmer påverkar källor och handlingar samt om hur den digitala tekniken utvecklas. I detta är en viktig del även de plattformar och forum

som eleverna får information från, vilket gör att lärarna behöver hålla sig uppdaterade även kring hur dessa sorterar och visar information.

Bedömningsområde 3: Källkritiken är ständigt närvarande i undervisningen och involverar olika källor och uttrycksätt

Området handlar om huruvida lärarna återkommande genomför undervisning om källkritiskt förhållningssätt i undervisningen. Forskningen visar att kombinationen av kunskapen inom ett ämne och dess vetenskapliga grund och förhållningssätt tillsammans med konkreta metoder för källkritiskt granskning och värderande är särskilt viktigt. Det är därför viktigt att lärarna kontinuerligt integrerar undervisningsmoment om kritiskt tänkande och ett källkritiskt förhållningssätt i respektive ämne.

Det är viktigt att undervisningen innehåller både teoretiska genomgångar och praktiska övningar av källkritiskt förhållningssätt och metod, och att dessa är ständigt levande/närvarande i undervisningen. Läraren behöver presentera olika källkritiska metoder som är relevanta utifrån ämnets vetenskapliga grund samt ge eleverna en möjlighet att reflektera över hur olika digitala källor och informationsflöden kan värderas utifrån olika vetenskapliga traditioner och metoder. Det är således av vikt att undervisningen involverar såväl text som bild, rörlig bild och ljud, samt de plattformar som eleverna använder sig av.

Bedömningsområde 3: Eleverna får stöttning i användningen av källkritiskt förhållningssätt

I området granskas hur lärarna ger eleverna möjlighet att omsätta, utveckla och befästa sina källkritiska förmågor och förhållningssätt. För att utveckla elevernas källkritiska förhållningssätt är det viktigt att lärarna tar ansvar för och leder eleverna genom att medvetet skapa uppgifter med ett väl valt innehåll och med genomtänkta frågor som eleverna ska undersöka. Lärarens ledning och stöttning bör även innebära att eleverna får stöd och konstruktiv, åldersanpassad feedback för att utveckla ett källkritiskt förhållningssätt i förhållande till både digitala och tryckta källor. En annan viktig aspekt är att eleverna ges stödstrukturer, till exempel tydliga instruktioner för hur de ska arbeta eller modeller för hur saker ska presenteras, men de kan också utgöras av vägledning från läraren i konkreta situationer, exempelvis stöd i form av ändamålsenliga och genomtänkta frågor. Allteftersom kunskapen och förmågorna utvecklas över tid finns det möjlighet att minska stödstrukturernas omfattning samtidigt som uppgifterna bör stötta en progression och ge eleverna möjlighet att lära sig använda olika typer av källor samt lär sig deras styrkor och brister.

Det är viktigt att läraren utmanar eleverna att tänka utanför ramarna och ifrågasätta deras antaganden om den information de tar del av och som de undersöker samt producerar inom undervisningen. Uppgifterna bör även omfatta

källkritiska tillvägagångssätt i olika typer av digitala verktyg, olika typer av källor och former av uttryck och ge eleverna möjlighet att arbeta mer fritt med undersökande uppgifter.

Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida:

[Undervisningen i källkritiskt förhållningssätt – fokus gymnasieskolan \(skolinspektionen.se\)](https://www.skolinspektionen.se/om-skolinspektionen/om-undersokningen/undervisningen-i-kallkritiskt-forhallningssatt-fokus-gymnasieskolan)

Bilaga 2: Författningsstöd

Gymnasieskolans syfte är enligt **skollagen** (2010:800) bland annat att ge en god grund för yrkesverksamhet och fortsatta studier samt för personlig utveckling och ett aktivt deltagande i samhällslivet. Utbildningen ska utformas så att den främjar social gemenskap och utvecklar elevernas förmåga att självständigt och tillsammans med andra tillägna sig, fördjupa och tillämpa kunskaper (15 kap. 2 § skollagen). Enligt **läroplanen** ska eleverna kunna orientera sig och agera i en komplex verklighet med stort informationsflöde, ökad digitalisering och snabb förändringstakt. Deras förmåga att finna, tillägna sig och använda ny kunskap blir därför viktig. Eleverna ska träna sig att tänka kritiskt, att granska information och förhållanden och att inse konsekvenserna av olika alternativ. På så vis närmar sig eleverna ett vetenskapligt sätt att tänka och arbeta. [...] Genom studierna ska eleverna stärka grunden för det livslånga lärandet. Förändringar i arbetslivet, digitaliseringen och den tekniska utvecklingen, internationaliseringen samt miljöfrågornas komplexitet ställer nya krav på människors kunskaper och sätt att arbeta. [...] I ett allt mer digitaliserat samhälle ska skolan också bidra till att utveckla elevernas digitala kompetens. Skolan ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse av hur digitaliseringen påverkar individen och samhällets utveckling. Alla elever ska ges möjlighet att utveckla sin förmåga att använda digital teknik. De ska också ges möjlighet att utveckla ett kritiskt och ansvarsfullt förhållningssätt till digital teknik, för att kunna se möjligheter och förstå risker samt för att kunna värdera information (Förordning om läroplan för gymnasieskolan [SKOLFS 2011:144], Lgy 11, 1 Skolans värdegrund och uppgifter, Gymnasieskolans uppdrag).

I **läroplanen** anges vidare att det är skolans ansvar att varje elev som har slutfört ett nationellt program kan använda sina kunskaper som redskap för att bland annat kritiskt granska normer, påståenden och förhållanden, kan använda såväl digitala som andra verktyg och medier för bland annat kunskapssökande, informationsbearbetning, problemlösning och lärande, kan använda bibliotek och deras resurser samt har förutsättningar för att delta i demokratiska beslutsprocesser i samhälls- och arbetsliv och förmåga att kritiskt granska och bedöma det de ser, hör och läser för att kunna diskutera och ta ställning i olika livsfrågor och värderingsfrågor (Lgy 11, 2.1 Kunskaper, Mål). Enligt läroplanen ska läraren i undervisningen utnyttja de kunskaper och erfarenheter av arbets- och samhällsliv som eleverna har eller skaffar sig under utbildningens gång samt organisera och genomföra arbetet så att eleven bland annat får möjlighet att använda digitala verktyg på ett sätt som främjar kunskapsutveckling (Lgy 11, 2.1 Kunskaper, Riktlinjer). Alla som arbetar i skolan ska, i skolans arbete med normer och värden, uppmärksamma de möjligheter och risker som den ökande digitaliseringen medför (Lgy 11, 2.2 Normer och värden, Riktlinjer).

Av **skollagen** följer att det pedagogiska arbetet vid en skolenhet ska ledas och samordnas av en rektor (2 kap. 9 skollagen). Enligt **läroplanen** har rektorn ett särskilt ansvar för att utbildningen utformas så att alla elever, för att själva kunna söka och utveckla kunskaper, ges handledning och får tillgång till och förutsättningar att använda läromedel av god kvalitet samt andra lärverktyg för en tidsenlig utbildning, däribland skolbibliotek och digitala verktyg. Rektorn ansvar vidare för att lärare och annan personal får möjlighet till den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter och kontinuerligt ges möjlighet att dela med sig av sin kunskap samt att lära av varandra för att utveckla utbildningen. Rektor har därtill ansvar för att skolbibliotekets verksamhet används som en del i undervisningen och för att stärka elevernas språkliga och digitala kompetens (Lgy 11, 2.6 Rektorns ansvar).

I **ämnesplaner** för engelska, historia, religionskunskap, samhällskunskap, svenska, svenska som andraspråk, naturkunskap, biologi, fysik och kemi anges bland annat följande avseende respektive ämnes syfte. Undervisningen i engelska ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse av hur man söker, värderar, väljer och tillägnar sig innehåll från olika källor. I historia ska eleverna ges möjlighet att söka, granska, tolka och värdera olika typer av källor och att använda digitala verktyg för att söka information från olika medier. I religionskunskap ska ge eleverna ges möjlighet att analysera texter och begrepp, kritiskt granska källor i digital och annan form, diskutera och argumentera. I svenska och svenska som andraspråk ska undervisningen bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om hur man söker, sammanställer och kritiskt granskar information från olika källor och ge eleverna förutsättningar att utveckla sin förmåga att orientera sig, läsa, sovra och kommunicera i en vidgad digital textvärld med interaktiva och föränderliga texter. I naturkunskap ska undervisningen syfta till att eleverna bland annat utvecklar förmåga att kritiskt värdera och ta ställning i frågor som har ett naturvetenskapligt innehåll. I biologi, fysik och kemi ska undervisningen bidra till att eleverna utvecklar förmåga att kritiskt värdera och skilja mellan påståenden som bygger på vetenskaplig respektive icke-vetenskaplig grund. I ämnesplan för samhällskunskap anges att ett komplext samhälle med stort informationsflöde och snabb förändringstakt kräver ett kritiskt förhållningssätt och eleverna ska därför ges möjlighet att utveckla ett sådant. Det omfattar förmåga att söka, strukturera och värdera information från olika källor och medier samt förmåga att dra slutsatser utifrån informationen. Eleverna ska ges förutsättningar att utveckla förmåga att söka, kritiskt granska och tolka information från olika källor samt värdera källornas relevans och trovärdighet.

Bilaga 3: Mall för huvudmannens redovisning

Detta formulär kan användas som stöd för er när ni redovisar hur ni har arbetat med de utvecklingsområden som Skolinspektionen har identifierat i samband med den regelbundna kvalitetsgranskningen.

Redovisningen av vidtagna åtgärder ska fastställas av huvudmannen.

Utvecklingsområde 1: <ul style="list-style-type: none">Rektorn och lärarna behöver skapa en samsyn hur undervisningen i källkritiskt förhållningssätt ska utvecklas och ta del av relevant sakkunskap.
Redovisa vilka åtgärder som genomförts:
Beskriv hur skolenhetens/verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:
Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:
Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:
En viktig del i Skolinspektionens arbete är att ta del av elevernas synpunkter om sin skolsituation i våra utredningar. Vi skulle därför vilja veta om ni återkopplat vårt beslut till eleverna och i så fall på vilket sätt?

Utvecklingsområde 2: <ul style="list-style-type: none">Rektorn, tillsammans med lärarna, behöver se till att undervisningen omfattar olika sätt att söka information, såväl på internet som i databaser, i bibliotek och i tryckt material.
Redovisa vilka åtgärder som genomförts:
Beskriv hur skolenhetens/verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:

Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:
Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:
En viktig del i Skolinspektionens arbete är att ta del av elevernas synpunkter om sin skolsituation i våra utredningar. Vi skulle därför vilja veta om ni återkopplat vårt beslut till eleverna och i så fall på vilket sätt?

Utvecklingsområde 3: <ul style="list-style-type: none">Lärarna behöver utforma uppgifter med en tydlig progression gällande de olika källkritiska momenten: söka, sälla, granska och värdera information samt utveckla återkopplingen till eleverna på dessa områden.
Redovisa vilka åtgärder som genomförts:
Beskriv hur skolenhetens/verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:
Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:
Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:
En viktig del i Skolinspektionens arbete är att ta del av elevernas synpunkter om sin skolsituation i våra utredningar. Vi skulle därför vilja veta om ni återkopplat vårt beslut till eleverna och i så fall på vilket sätt?